

ХУЛОСАИ КОМИССИЯИ КОРШИНОСОНИ ШУРОИ

ДИССЕРТАТСИОНӢ

шурои диссертатсионии 6D. КОА-136-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба диссертатсияи Бойназарзода Кибриё Усмон дар мавзуи «Комплексҳосилкунии нукра (I) бо албендазол» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯйи ихтисоси 1.4.5. Химияи физикӣ

Мубрамияти мавзуъ. Дар солҳои охир пайвастиҳои биометаллӣ, алаҳусус нукра бо азолҳо дар соҳаи бойторӣ ва тиб нақши муҳим доранд. Нукра микроэлементест, ки барои фаъолияти узвҳо ва системаҳои дохилӣ муҳим аст, инчунин маводест, ки ба бактерияҳо ва вирусҳои патогенӣ таъсир мерасонад. Азолҳо дар навбати худ фаъолияти зиддимикробӣ нисбат ба маводҳои патогении бемориҳои меъдаю рӯда доранд. Дар ин замина омӯзиши роҳҳои комплексҳосилкунии азолҳо бо ионҳои металлҳои аз ҷиҳати биологӣ фаъол, аз қабili нукра(I) ва дар асоси онҳо омода кардани доруҳо, ки бар зидди микроорганизмҳои патогенӣ фаъолияти зиддимикробӣ зоҳир мекунанд, зарур аст.

Дар ҷаҳони муосир соҳаи тандурустӣ доираи васеи доруҳоро дар бар мегирад, ки фаъолияти зидди паразитӣ зоҳир мекунанд. Бо вучуди ин, ҳамаи онҳо меъри заҳролудшавии муайян доранд ва метавонанд ба узвият таъсири манфӣ расонанд.

Тибқи маълумот албендазол доруи зидди протозитӣ ва зиддигиҷавӣ гурӯҳи бензимидазолкарбомат мебошад. Механизми таъсири он ба боздоштани полимеризатсияи тубулин асос ёфта, боиси вайроншавии мубодилаи моддаҳо ва марги паразитҳо мегардад. Бо моддаҳои органикӣ ҳосил шудани комплексҳои нукра имкон медиҳад, ки устувории моддаҳои ҳосилшуда зиёд карда шавад.

Таҳқиқоти диссертатсионии Бойназарзода Кибриё Усмон ба омӯзиши қонуниятҳои комплексҳосилшавии нукра(I) бо албендазол, муайян намудани таркиб, устуворӣ ва хусусиятҳои физикӣ-химиявии комплексҳои ҳосилшуда, инчунин таҳқиқи фаъолияти биологӣ онҳо аҳамияти муҳими илмӣ ва амалӣ дорад. Дар асоси омӯзиши роҳҳои комплексҳосилшавии албендазол бо ионҳои нукра(I) метавон пайвастиҳои нави биологӣ фаъолро ба даст овард, ки қобилияти зоҳир намудани фаъолияти зиддимикробӣ нисбат ба микроорганизмҳои патогениро доранд ва метавонанд ҳамчун асос барои таҳияи доруҳои нави зиддимикробӣ истифода шаванд.

Мақсад ва вазифаҳои гузашташуда ба коркарди методикаи синтези пайвастаҳои нави комплекси нукра(I) бо албендазол, омӯзиши таркиб ва хосиятҳои пайвастаҳо, таъсири омилҳои гуногун ба раванди комплексҳосилшавӣ, муайянкунии бузургҳои термодинамикии раванди комплексҳосилшавӣ, муайянкунии собитҳои устувории пайвастаҳои ҳосилшуда, омӯзиши хосиятҳои биологӣ онҳо инчунин истифодаи

амалии пайвастаҳои синтезкардашудаи нукра(I) бо албендазол дар таҳлил асос карда шудааст.

Экспертизаи диссертатсия нишон медиҳад, ки мутобиқати мавзӯ ба мундариҷа, бобҳо, зербобҳо ва хулосаҳои баровардашуда дар диссертатсия пайдарпай ва алоқамандии мантиқии ҳамаи бахшҳо, муқаррарот, мутобиқати илмӣ, натиҷаҳои бадастомада, хулосаву тавсияҳо вобаста ба мақсад ва вазифаҳои дар диссертатсия гузошташударо фарогир буда, натиҷаҳои нави илмиро дар муқоиса бо усулҳои муосири баҳогузори муқаррар менамояд.

Таҳлил ва арзёбии мазмуну муҳтавои диссертатсия ба автореферати он мувофиқ буда, мантиқан пайдарпайии таҳқиқот иҷро гардида, асоснокии усулҳои таҳқиқот, дурустии таҷрибаҳо дар усулҳои потенсиометрӣ ва усули квадрати камтарини ғайрихаттӣ, таҳлили усулҳои физикӣ-химиявии пайвастаҳои синтезкардашуда, хосияти биологӣ онҳо маводи илмӣ инъикос ёфта, сарчашмаҳои илмӣ мувофиқ ба талаботи муқараргардида ҷойгир карда шудаанд, диссертатсия ба соҳаи муайяни илм ва рушди иқтисоди миллӣ анҷом дода шудааст.

Соҳаи илм ва ихтисосҳои илмӣ диссертатсияи пешниҳодшуда, ба ихтисос ва соҳаи илме, ки аз рӯи он шурои диссертатсионии БД. КОА-136-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо фармоиши раиси Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ваколати қабул, баррасӣ ва ҳимояи диссертатсияро аз рӯи рамз ва ихтисосҳои илмӣ химияи физикӣ дода шудааст, пурра мувофиқ мекунад.

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ 1.4.5. Химияи физикӣ ва ба самтҳои афзалиятноки илм дар ҷумҳурӣ.

Соҳаи таҳқиқ ба шиносномаи ихтисоси илмӣ 1.4.5 бандҳои 3; 3.1-3.4 ба омӯзиши термодинамикаи химиявӣ, таълимот дар бораи мувозинати химиявӣ, термодинамикаи оморӣ, механизмҳои мураккаби равандҳои химиявӣ, равандҳои гудозиш ва кристалшавӣ, назарияи маҳлулҳо, таъсири мутақобили байнимолекулаӣ ва байнизарравӣ, таҳқиқи қонуниятҳои равандҳои тағйирёбии таркиби системаҳои химиявӣ вобаста ба ҳарорат пурра мувофиқат мекунад, аз ҷумла:

Таҳқиқоти диссертатсионии Бойназарзода К.У. ба омӯзиши қонуниятҳои комплексҳосилкунии ионҳои нукра(I) бо албендазол бахшида шудааст.

Дар доираи таҳқиқот бузургҳои ададии константаҳои ионизатсияи албендазол дар муҳити 6 мол/л кислотаи сирко ва диметилсулфоксид (ДМСО) муайян гардида, шаклҳои мавҷудияти лиганд дар доираи васеи рН-и муҳит омӯхта шудаанд. Ҳамчунин, константаҳои устувории комплексҳои нукра(I) бо албендазол муайян карда шуда, таъсири омилҳои гуногун ба устувории онҳо таҳлил гардидааст.

Қисми муҳими тадқиқот ба омӯзиши хусусиятҳои термодинамикии равандҳои комплексҳосилкунӣ бахшида шуда, параметрҳои асосии термодинамикӣ – таъғйирёбии энталпия (ΔH), энтропия (ΔS) ва энергияи озоди Гиббс (ΔG) барои комплексҳои ҳосилшуда муайян карда шудаанд.

Дар асоси натиҷаҳои бадастомадаи усулҳои потенциометрӣ ва коркарди маълумот бо усули квадрати камтарини ғайрихаттӣ усули самараноки синтези пайвастагиҳои комплекси нукра(I) бо албендазол пешниҳод ва амалӣ гардидааст. Таркиб ва сохти пайвастагиҳои синтезшуда бо истифода аз маҷмӯи усулҳои муосири физикӣ-химиявӣ, аз ҷумла таҳлили элементӣ, спектроскопияи инфрасурх (СИ), таҳлили рентгеноструктурӣ, ЯМР-спектроскопӣ, дериватографӣ ва масс-спектрометрӣ тасдиқ ва тавсиф карда шудаанд.

Илова бар ин, хосиятҳои биологӣ пайвастагиҳои ҳосилшуда мавриди омӯзиш қарор гирифта, нишондиҳандаҳои безарарӣ, захрнокӣ шадид ва музмин, таъсири хашмгинкунанда, инчунин фаъолияти зиддимикробӣ ва зиддизанбурғии онҳо арзёбӣ гардидаанд.

Корҳои илмӣ-таҳқиқотии Бойназарзода Кибриё Усмон дар кафедраи химияи татбиқии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мувофиқ ба самти мавзуи илмӣ “Коркарди маъданҳои маҳалӣ, партовҳои саноатӣ, инчунин омӯзиши комплексҳосилкунии нукра бо мис ва оҳан бо лигандҳои органикӣ” ва дар ва кафедраи химияи фарматсевтӣ ва захршиносии МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино» иҷро шудааст, дар доираи супориши давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, лоиҳаи № ГР0122ТJ1433 ва ГР0121ТJ208 иҷро гардидааст.

Натиҷаҳои бадастомада аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дошта, метавонанд барои рушди химияи координатсионӣ, омӯзиши қонуниятҳои комплексҳосилкунии пайвастагиҳои доруворӣ бо ионҳои металлӣ ва таҳияи маводҳои нави дорои фаъолияти баланди биологӣ истифода шаванд.

Мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ ба яке аз вазифаҳои асосии ҳадафи чоруми стратегияи миллии мансуб буда, ба рушди саноати химиявию фарматсевтӣ ва пажӯҳишҳои илмӣ бунёди мусоидат менамояд.

Муҳтавои кори диссертатсионӣ дар таълифоти нашрнамудаи доктарабони дараҷаи илмӣ Бойназарзода К.У. дар 15 маводди илмӣ ба таври мукамал, аз ҷумла 4 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маҷаллаҳои илмӣ дар пойгоҳҳои бонуфузи байналмилалӣ воридшуда, инчунин, 11 фишурдаи мақола дар маводди конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ инъикос ёфтааст.

Наشري натиҷаҳои асосии диссертатсия. Диссертатсия ба талаботи банди 35 “Низомномаи шурои диссертатсионӣ, Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, Тартиби додани унвонҳои илмӣ ва Тартиби

бақайдгирии давлатии диссертатсияҳои Ҷимояшуда”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 августи соли 2026, №591 мувофиқ мебошад. Он фарогири масъалаҳои мебошад, ки барои рушди илми химияи пайвастаҳои координатсионӣ ва физикӣ муҳим арзёбӣ мегарданд.

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионии доктараи дараҷаи илмиро истифодаи асбобу таҷҳизотҳо ва усулҳои муосири таҳлили омори саҳеҳияташ баланд, патент, наشري мақолаҳо дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи соҳавӣ, апробатсияи онҳо дар конференсияҳои сатҳи байналмилалӣ ҷумҳуриявӣ тасдиқ менамояд.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия иборат аз муқаддима, 4 боб, 142 номгӯи адабиёт, 157 саҳифа, 30 расм, 32 ҷадвал, хулосаву тавсияҳои умумӣ иборат аст.

Матни диссертатсия ва автореферати он дар Муассисаи давлатии «Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз санҷиши барномаи компютери Антиплагиат гузаронида шуда, мувофиқи маълумотномаи дода шуда, аслияти матни диссертатсия 81,4% ва аслияти матни автореферата диссертатсия 81,77%-ро ташкил дода, ба талаботи бандҳои 40 ва 41 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ҷавобгӯӣ мебошад.

Муҳимияти таҳқиқот, навлониҳои илмӣ, аҳамияти баланди назариявӣ амалии доштани диссертатсия шаҳодат аз он медиҳад, ки таҳқиқоти илмӣ пурра ба итмомрасида мебошад. Дар ин асос комиссияи эксперти хулоса менамояд, ки диссертатсия ба талаботи муқарраргардидаи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва Низомномаи шурои диссертатсионӣ ҷавобгӯӣ буда, барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои химия аз рӯйи ихтисоси 1.4.5. Химияи физикӣ мутобиқат мекунад.

Комиссияи экспертии шурои диссертатсионии 6D.KOA-136-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон диссертатсияи Бойназарзода Кибриё Усмонро дар мавзӯи «Комплексҳосилкунии нукра(I) бо албендазол» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯйи ихтисосҳои 1.4.5. Химияи физикӣ баррасӣ намуда, дар асоси банди 63 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 августи соли 2026, №591 дар бораи “Низомномаи шурои диссертатсионӣ, Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, Тартиби додани унвонҳои илмӣ ва Тартиби бақайдгирии давлатии диссертатсияҳои Ҷимояшуда” тасдиқ гардидааст, **қ а р о р к а р д:**

1. Диссертатсияи Бойназарзода Кибриё Усмон дар мавзӯи «Комплексҳосилкунии нукра(I) бо албендазол» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯйи ихтисоси 1.4.5. Химияи физикӣ ба Ҷимоя қабул карда шавад.

2. Комиссияи экспертӣ муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ-таҳқиқашон ба ихтисоси 1.4.5. Химияи физикӣ мувофиқат доранд, ба ҳайси **муқарризони расмӣ** пешниҳод менамояд:

- **Джураев Тухтасун Джураевич**, доктори илмҳои химия, профессори кафедраи металлургияи Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С.Осимӣ.

- **Қурбонов Амиршо Соҳибназарович**, доктори илмҳои химия, директори филиали Агентии амнияти химиявӣ, биологӣ ва ядроии АМИТ дар вилояти Хатлон.

Ба сифати **муассисаи пешбар** Институти химияи ба номи В.И. Никитини Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон тавсия дода шавад.

3. Барои ҷойгир намудани эълон оид ба ҳимояи диссертатсия дар сомонаҳои муассиса ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон розигӣ дода шавад.

4. Барои ҷопи автореферат бо ҳуқуқи дастанвис (50 адад) ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи экспертӣ:

доктори илмҳои техникӣ, профессор Исозода Д.Т.

Аъзои комиссияи экспертӣ:

номзоди илмҳои химия, дотсент Низомов И.М.

номзоди илмҳои химия, муаллими калон Камиллов Х.Ч.

«14» 10 соли 2026